

***Awdurdod Parc Cenedlaethol
Arfordir Penfro***

**STRATEGAETH Y GYMRAEG
2017 – 2022**

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg

1. CYFLWYNIAD

Mae'r Gymraeg, fel un o'r ieithoedd lleiafrifol byw hynaf a mwyaf cadarn yn Ewrop, yn ganolog i dreftadaeth ddiwylliannol Cymru. Fodd bynnag, nid yw hyn yn golygu bod yr iaith yn ffynnu, gan fod Cyfrifiad 2011 yn dangos bod niferoedd y siaradwyr Cymraeg wedi gostwng.

However, although the number of Welsh speakers overall has declined, it can be seen from the tables below that the number of Welsh speakers in the south are increasing gradually. The development of new Welsh-medium schools in the county will consolidate and increase the number of Welsh speakers.

Yn hanesyddol, mae gan Sir Benfro dreftadaeth ieithyddol unigryw. Mae gogledd y sir, gan gynnwys y rhan fwyaf o arwynebedd tir y Parc Cenedlaethol, yn cael ei ystyried yn ardal lle mae'r Gymraeg yn cael ei siarad yn draddodiadol, tra bo rhan ddeheuol y sir yn llawer mwy Seisnig gyda chyfran is o siaradwyr Cymraeg. Fodd bynnag, er bod nifer y siaradwyr Cymraeg ar y cyfan wedi dirywio, gellir gweld o'r tablau isod fod nifer y siaradwyr Cymraeg yn y de yn cynyddu'n raddol. Bydd datblygu ysgolion cyfrwng Cymraeg newydd yn y sir yn atgferthu ac yn cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg.

2. CYD-DESTUN POLISI

2.1 Dibenion y Parc Cenedlaethol

Caiff dibenion y Parc Cenedlaethol eu diffinio yn Neddf yr Amgylchedd 1995 fel a ganlyn:

- Gwarchod a gwella harddwch naturiol, bywyd gwyllt a threftadaeth ddiwylliannol y Parc Cenedlaethol, a
- Hyrwyddo cyfleoedd i'r cyhoedd ddeall a mwynhau nodweddion arbennig y Parc Cenedlaethol.

Pan fo Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yn cyflawni'r dibenion hyn mae dyletswydd arnynt hefyd i:

Geisio meithrin llesiant economaidd a chymdeithasol cymunedau lleol yn y Parc Cenedlaethol.

Mae'r cyfrifoldeb i warchod a gwella Treftadaeth Ddiwylliannol yr ardal yn amlygu cyfrifoldeb yr Awdurdod i warchod a gwella'r Gymraeg. Yn y cyswllt hwn, mae Cynllun Datblygu Lleol Arfordir Penfro 2010 – 2021 yn nodi'r Gymraeg fel un o Nodweddion Arbennig y Parc Cenedlaethol.

2.2 “Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr Cymraeg”

Mae'r Strategaeth uchod yn pennu dull gweithredu hirdymor Llywodraeth Cymru tuag at gyrraedd y targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Mae'r Strategaeth yn disodli “Iaith fyw: iaith byw – Strategaeth y Gymraeg

Llywodraeth Cymru 2012-17” a’i datganiad polisi cysylltiedig “Iaith fyw: iaith byw – Bwrw Ymlaen”. Gweledigaeth y Strategaeth yw:

“Y flwyddyn 2050: Mae’r iaith Gymraeg yn ffynnu, mae nifer y siaradwyr wedi cynyddu i filiwn a chaiff ei defnyddio ym mhob agwedd ar fywyd. Ymhlith y rheini nad ydynt yn ei siarad, mae yna ewyllys da tuag ati ac ymdeimlad o berchnogaeth ohoni. Mae yna werthfawrogiad hefyd o’i chyfraniad i ddiwylliant, cymdeithas ac economi Cymru.”

Mae’r Strategaeth yn enwi tair thema strategol sy’n cydberthyn:

- Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg
- Cynyddu’r defnydd o’r Gymraeg
- Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun.

Mae’r themâu hyn yn cyfrannu at y targedau a ganlyn yn Rhaglen Waith gyfatebol Llywodraeth Cymru 2017-21:

- Nifer y siaradwyr Cymraeg i gyrraedd 1 filiwn erbyn 2050
- Canran y boblogaeth sy’n siarad Cymraeg bob dydd, ac sy’n gallu siarad mwy nag ychydig eiriau o Gymraeg i gynyddu o 10 y cant (yn 2013-15) i 20 y cant (2050).

Mae Strategaeth Iaith Gymraeg yr Awdurdod yn canolbwyntio ar sut y gallwn gyfrannu at weledigaeth a thargedau Llywodraeth Cymru.

2.3 Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol (Cymru) 2015

Mae’r Awdurdod yn un o’r deugain a phedwar o gyrrff cyhoeddus y mae’n ofynnol iddynt fodloni darpariaethau Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol (Cymru) 2015, sy’n ceisio gwella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol Cymru. Mae’r Ddeddf yn nodi saith Nod Llesiant, ac mae deugain a chwech o Ddangosyddion Llesiant wedi cael eu hamlygu at ddiben mesur cynnydd tuag at gyrraedd y Nodau hynny. Un o’r Nodau yw “Cymru â diwylliant bywiog lle mae’r Gymraeg yn ffynnu”, a dau o’r dangosyddion ar ei gyfer yw:

- Y ganran o’r bobl sy’n siarad Cymraeg yn feunyddiol ac sy’n gallu siarad mwy nag ychydig eiriau o Gymraeg, a hefyd
- Y ganran o’r bobl sy’n gallu siarad Cymraeg.

Mae’r Awdurdod yn aelod o Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus (BGC) Sir Benfro, y mae’n ofynnol dan y Ddeddf iddo baratoi Asesiad Llesiant ar gyfer yr ardal ac, erbyn mis Mai 2018, cyhoeddi Cynllun Llesiant sy’n nodi sut y bydd y Nodau Llesiant yn cael eu cyrraedd.

2.4 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a Safonau'r Gymraeg

Cyflwynwyd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 i hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg ac i sicrhau na chaiff y Gymraeg ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg. Er mwyn cyflawni hyn, mae nifer o Safonau wedi'u cyflwyno ar gyfer y Gymraeg, sy'n rhoi dyletswydd ar sefydliadau yng Nghymru i roi mwy o bwyslais ar y Gymraeg drwy ei hyrwyddo ym mhopeth a wnant.

Mae'r Awdurdod ymhlith y pum corff cyhoeddus ar hugain cyntaf yng Nghymru y mae'n ofynnol iddynt gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg. Rydym yn ymrwymedig i gydymffurfio â'r Safonau a pharhau i weithredu i sicrhau bod defnyddwyr yn gallu cael mynediad at ein gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg.

2.5 Effaith Polisi Cynllunio

Caiff Polisi Cynllunio yn y Parc Cenedlaethol ei nodi yng Nghynllun Datblygu Lleol (CDLI) Arfordir Penfro 2010 – 2021. Mae Polisi 12 yn y CDLI yn datgan fel a ganlyn:

“Ni fydd datblygiadau o natur, math neu raddfa sy'n debygol o beryglu buddiannau'r Gymraeg yn y gymuned yn cael eu caniatáu.”

Dylanwadir ar Bolisi Cynllunio yn y Parc Cenedlaethol gan Bolisi Cynllunio Cenedlaethol hefyd, yn enwedig Polisi Cynllunio Cymru a Nodyn Cyngor Technegol 20 – Cynllunio a'r Iaith Gymraeg.

Fel y soniwyd eisoes, mae Safonau'r Gymraeg hefyd yn rhoi dyletswydd ar yr Awdurdod i ystyried sut y gellir hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg mewn unrhyw bolisiau newydd a gaiff eu cyflwyno, neu pan gaiff y polisiau presennol eu hadolygu. Mae'n ofynnol inni asesu'r effaith – cadarnhaol neu fel arall – y caiff unrhyw bolisiau newydd neu bolisiau a ddiwygiwyd ar y Gymraeg, a lle bynnag y bo modd, cynyddu'r cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau beunyddiol.

Mae'r cyfryw asesiadau effaith yn cael eu gwneud fel rhan o'r adolygiad presennol o Gynllun Datblygu Lleol yr Awdurdod; yn enwedig o ran heriau'r polisi tai fforddiadwy.

3. DADANSODDIAD YSTADEGOL

3.1 Siaradwyr Cymraeg yn y Parc Cenedlaethol

Gorwedd Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro yn gyfan gwbl yn Sir Benfro, gyda phoblogaeth o 22,644. Mae ffin y Parc Cenedlaethol yn gysylltiedig â dynodiad y tir sy'n rhan o'r Parc Cenedlaethol ac felly nid yw'n rhoi llawer o ystyriaeth i ffiniau wardiau nac aneddiadau. Gan fod data'r Cyfrifiad ynghylch siaradwyr Cymraeg yn cael ei gasglu yn ôl wardiau mae'n anodd cael arwydd cywir o nifer y siaradwyr Cymraeg o fewn ffiniau'r Parc Cenedlaethol ei hun.

Fodd bynnag, at ddibenion y Strategaeth hon gallwn ddefnyddio data ar gyfer wardiau sy'n rhannol neu'n gyfan gwbl o fewn y Parc Cenedlaethol.

3.2 Canfyddiadau Cyfrifiad 2011

Yn dilyn y Cyfrifiad diwethaf yn 2011, gellir nodi'r prif ganfyddiadau canlynol:

Sgiliau Iaith Gymraeg (% o'r boblogaeth)

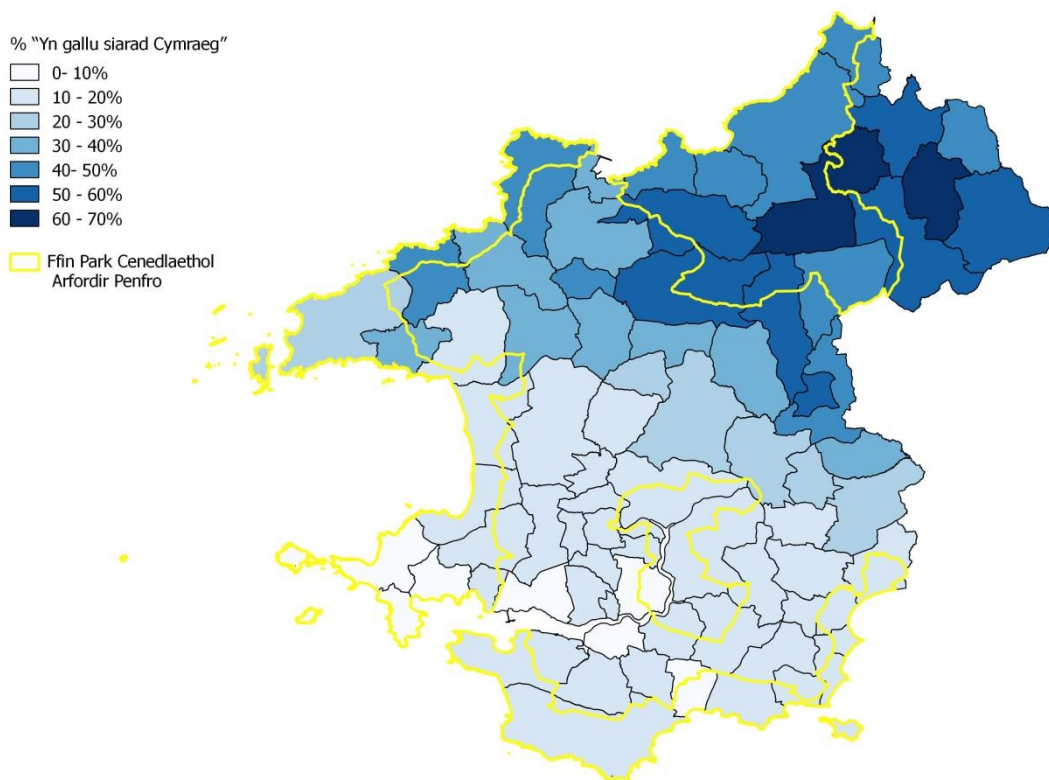
	Dim sgiliau iaith Gymraeg	Yn gallu siarad Cymraeg	Yn gallu deall Cymraeg llafar yn unig	Yn gallu siarad ond ddim yn gallu darllen nac ysgrifennu Cymraeg	Yn gallu siarad a darllen ond ddim yn gallu ysgrifennu Cymraeg	Yn gallu siarad, darllen ac ysgrifennu Cymraeg	Cyfuniad arall o sgiliau iaith Gymraeg
PC Arfordir Penfro	70.3	20.8	6.7	3.5	2.1	15.0	2.4
Cymru	73.3	19.0	5.3	2.7	1.5	14.6	2.5

O safbwynt rhifiadol gellir nodi'r canlynol:

- Yn gallu siarad Cymraeg – 4,709
- Yn gallu deall Cymraeg llafar yn unig – 1,517
- Yn gallu siarad ond ddim yn gallu darllen nac ysgrifennu Cymraeg – 793
- Yn gallu siarad a darllen ond ddim yn gallu ysgrifennu Cymraeg – 476
- Yn gallu siarad, darllen ac ysgrifennu Cymraeg – 3,397
- Cyfuniad arall o sgiliau iaith Gymraeg – 543

3.3 Canran a Nifer y Siaradwyr Cymraeg fesul ardal Cyngor Cymuned

Yng Nghyfrifiad 2001 roedd y ganran o Siaradwyr Cymraeg fesul ardal Cyngor Cymuned yn amrywio o 65.3% (Eglwysrwr) i 9.2% (Angle). Erbyn 2011 roedd y ganran yn amrywio o 62.3% (Eglwysrwr) i 5.85% (Dale).

Canran y siaradwyr Cymraeg fesul ardal Cyngor Cymuned: Cyfrifiad 2011

Dros y cyfnod hwnnw o 10 mlynedd, gwelwyd cynnydd yn y ganran o siaradwyr Cymraeg mewn saith ardal Cyngor Cymuned. Roedd y cynnydd hwn yn amrywio o 1.5% (Angle) i 0.2% (Llanrhath). Roedd gan bob un o'r saith ardal Cyngor Cymuned lle bu cynnydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg rhwng 2001 a 2011 lai nag 17% o siaradwyr Cymraeg yn 2001.

Gwelwyd gostyngiad yn y ganran o siaradwyr Cymraeg mewn cyfanswm o ddeugain a phedair o ardaloedd Cyngor Cymuned rhwng 2001 a 2011. Roedd y gostyngiad hwn yn amrywio o 0.4% (Caeriw) i 12.8% (Breudeth). Mewn deuddeg o'r chwe ardal Cyngor Cymuned ar bymtheg lle bu gostyngiad o 5% neu drosodd yn nifer y siaradwyr Cymraeg rhwng 2001 a 2011 roedd dros 33% o'u poblogaeth yn siarad Cymraeg yn 2001.

Yn 2001, roedd dros hanner y boblogaeth yn gallu siarad Cymraeg mewn saith ardal Cyngor Cymuned; erbyn 2011 roedd y nifer hwn wedi gostwng i 5.

Mae'r tabl a ganlyn yn dangos y gwahaniaeth yn nifer y bobl a all siarad Cymraeg ers Cyfrifiad 2001:

Cymuned	Cyfrifiad 2001	Cyfrifiad 2011
Amroth	139	140
Angle	25	35
Breudeth	187	189
Burton	119	119

Camros	291	293
Caeriw	163	179
Cosheston	81	86
Crymych	956	991
Cwm Gwaun	168	178
Dale	23	13
Dinas	380	357
Eglwyswrw	466	446
Abergwaun ac Wdig	1778	1692
Freystrop	71	84
Cas-lai	156	167
Herbrandston	59	41
Hook	78	106
Hundleton	88	98
Jeffreyston	73	69
Cilgeti/Begeli	221	239
Llandyfái	105	80
Llangwm	110	100
Llanrhian	467	408
Llawhaden	145	150
Maenclochog	402	389
Maenorbŷr	162	152
Marloes a St. Brides	44	29
Martletwy	68	81
Mathri	238	196
Pont Fadlen	358	307
Aberdaugleddau	1510	1191
Mynachlog-ddu	205	204
Nanhyfer	438	417
Newport	530	483
Nolton a'r Garn	96	119
Penalun	107	114
Pencaer	176	187
Cas-mael	269	287
Tyddewi a Chlos y Gadeirlan	633	523
Llandudoch	627	574
Llanismel	61	36
St. Mary Out Liberty	91	93
Saundersfoot	297	269
Solfach	288	258
Ystagbwll a Chastellmartin	86	70
Dinbych-y-pysgod	542	470
Yr Hafan	145	147
Uzmaston, Boulston a Slebets	135	120

Castell Gwalchmai	58	54
-------------------	----	----

Mae'r rhaniad o ran y newid yn y % o siaradwyr Cymraeg fel a ganlyn:

%	2001	2011
Dros 60	4	1
50 i 60	3	4
40 i 49.9	6	6
30 i 39.9	5	4
20 i 29.9	1	3
10 i 19.9	31	27
Dan 10	1	6

Gellir gweld o'r tabl uchod fod nifer y plant ysgol gynradd a all siarad Cymraeg wedi cynyddu 5 y cant, a dylai'r duedd hon barhau yn sgil agor Ysgol Hafan y Môr (ysgol gynradd) yn Ninbych-y-pysgod yn ddiweddar. Hefyd, mae Cyngor Sir Penfro wrthi'n datblygu ail ysgol cyfrwng Cymraeg ar gyfer disgyblion 3 – 16 oed yn Hwlfordd, fel rhan o'r rhaglen Ysgolion yr 21^{ain} Ganrif.

Fodd bynnag, mae angen hefyd sicrhau bod economi Sir Benfro yn ffynnu fel y gall cenedlaethau'r dyfodol gael gwaith a thai fforddiadwy fel y gallant barhau yn yr ardal a magu teuluoedd Cymraeg eu hiaith. Mae creu a chynnal cymunedau cryf a ffyniannus yn rhan bwysig o'r seilwaith ar gyfer cryfhau'r iaith Gymraeg.

4 STRATEGAETH YR AWDURDOD I HYRWYDDO'R GYMRAEG

Wrth ddatblygu'r strategaeth hon mae'n rhaid ystyried y canlynol:

Mae Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro (APCAP) yn Awdurdod Lleol un pwrpas ac yn Awdurdod Cynllunio Lleol ar gyfer ardal y Parc Cenedlaethol. Ac eithrio'i gyfrifoldeb statudol am gynllunio nid oes rheolaeth ganddo ar lawer o'r gweithgareddau a all ddylanwadu ar gynnydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg, e.e. addysg, ac nid oes cyfrifoldeb ganddo am y rhain ychwaith.

Mae'n rhaid cydnabod hefyd nad yw ffin y Parc Cenedlaethol yn berthnasol iawn o ran cynllunio ieithyddol. Mae'r ffin yn torri trwy gymunedau a wardiau ac mae cryn dipyn o deithio'n digwydd i ac o'r gwaith ar draws y ffin hon. Hefyd, bydd pobl yn teithio i ac o'r Parc Cenedlaethol am resymau cymdeithasol a hamdden. Ymddengys felly nad oes llawer o fudd i'w gael o ganolbwyntio ar gynllunio ieithyddol penodol mewn perthynas ag ardal y Parc Cenedlaethol.

Yng ngoleuni hyn, bydd yr Awdurdod yn ymeagnïo i weithio mewn partneriaeth gyda sefydliadau eraill i geisio cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn yr ardal. Yn arbennig, bydd ystyriaeth benodol yn cael ei rhoi i gyfrannu at gyflawni Strategaeth y Gymraeg a gytunwyd gan Gyngor Sir Penfro a fydd yn cwmpasu Sir Benfro yn ei chyfanrwydd.

4.1 Y Weledigaeth ar gyfer y Strategaeth hon

Y Weledigaeth ar gyfer y Strategaeth hon yw gweld y Gymraeg yn ffynnu ym Mharc Cenedlaethol Arfordir Penfro.

I gyd-daro â'r Weledigaeth, mae targed mesuradwy heriol wedi cael ei bennu:

Sicrhau cynnydd o 1% yn y ganran o boblogaeth Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro sy'n gallu siarad Cymraeg erbyn 2022.

Er mwyn gwireddu'r Weledigaeth hon, bydd angen i waith ganolbwyntio ar ddwyn y canlyniadau canlynol:

- Cynnydd yn nifer y bobl sy'n siarad yr iaith ac yn ei defnyddio'n feunyddiol yn y Parc Cenedlaethol;
- Mwy o gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg;
- Ymwybyddiaeth gynyddol ymhlith trigolion y Parc Cenedlaethol o werth yr iaith, fel rhan o'n hunaniaeth ddiwylliannol yn ogystal â bod yn sgil defnyddiol mewn bywyd modern; a hefyd
- Sefydlogi safle'r Gymraeg yn ein cymunedau.

5 Y THEMÂU STRATEGOL

Mae ein Strategaeth yn seiliedig ar y tair thema strategol a nodir gan Lywodraeth Cymru yn ei dogfen "*Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr Cymraeg*" fel y meysydd allweddol i ganolbwyntio arnynt:

Thema Strategol 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg;
Thema Strategol 2: Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg;
Thema Strategol 3: Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun.

5.1 Thema Strategol 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg

Nodau:

Annog a chefnogi'r defnydd o'r Gymraeg o fewn teuluoedd.

Cynyddu nifer y plant ysgol sy'n ymweld â Chanolfannau'r Parc Cenedlaethol ac sy'n cymryd rhan mewn gweithgareddau cyfrwng Cymraeg yno.

Gweithio gyda ysgolion/ colegau, yr Urdd a Menter Iaith Sir Benfro i ddarparu profiad gwaith drwy gyfrwng y Gymraeg.

Y canlyniadau a ddymunir:

Cynnydd yn nifer y teuluoedd lle mae o leiaf un oedolyn yn y teulu sydd â chysylltiad agos â'r plant yn defnyddio'r Gymraeg fel y brif iaith gyda hwy.

Plant a phobl ifanc yn defnyddio mwy o Gymraeg.

Dangosyddion:

Gweithio gyda phartneriaid i ddarparu gweithgareddau a digwyddiadau cyfrwng Cymraeg ar gyfer teuluoedd â phlant oed cyn-ysgol.

Cynyddu nifer y gweithgareddau a digwyddiadau cyfrwng Cymraeg a drefnir gan yr Awdurdod o 5 i 10 erbyn 2022.

Cynyddu nifer yr ysgolion sy'n cymryd rhan mewn gweithgareddau a digwyddiadau cyfrwng Cymraeg o 10 i 15 erbyn 2022.

Swyddog yn bresennol mewn digwyddiadau cyfrwng Cymraeg a drefnir ar gyfer plant a phobl ifanc.

Hyrwyddo'n well y manteision o ddefnyddio'r Gymraeg yn adeiladau'r Parc Cenedlaethol ac mewn deunyddiau marchnata.

Plant oed cyn-ysgol ac oed ysgol

Yn ôl “*Cymraeg 2050*”, mae dau brif ddull o gaffael sgiliau yn y Gymraeg, sef trosglwyddo'r Gymraeg o un genhedlaeth i'r llall, neu ddatblygu a chynnal sgiliau drwy addysg a hyfforddiant.

Dengys tystiolaeth fod byw mewn cartref lle mae pawb yn gallu siarad Cymraeg yn arwain at gynnydd o ddwywaith a hanner yn y siawns y defnyddir y Gymraeg bob dydd. Felly mae'r cartref yn adnodd cymdeithasol allweddol bwysig os safbwynt ieithyddol. Mae patrymau ieithyddol rhwng rhieni a'u plant yn cael eu sefydlu'n gynnar, ac mae'r patrymau sefydledig hyn yn parhau trwy gydol y blynyddoedd cynnar.

Er mai ychydig o ddylanwad uniongyrchol sydd gennym ar y maes hwn, byddwn yn ymdrechu i gefnogi Cyngor Sir Penfro, ynghyd ag amryw brosiectau a mentrau i dargedu'r grŵp yma ac sydd â'r gallu i ddylanwadu ar rieni'n uniongyrchol trwy weithio gydag ysgolion a grwpiau cymunedol.

Er enghraifft, byddwn yn anelu at weithio gyda Menter Iaith Sir Benfro ac unigolion i archwilio'r posibilrwydd o ddatblygu rhaglen o weithgareddau cyn-ysgol drwy gyfrwng y Gymraeg.

Un o'r pethau y gallwn eu datblygu yw'r rhaglenni ymweliadau ysgol ac ymweliadau maes i sicrhau bod pob ysgol yn Sir Benfro yn gallu cael profiad o'r Parc Cenedlaethol a'i fwynhau. Dyma gyfle gwych i gyflwyno cadwraeth, yr amgylchedd, hanes a diwylliant, nid dim ond drwy gyfrwng y Gymraeg, ond drwy wneud y Gymraeg yn ganolog i ddatblygiad yr ardal a'i diwylliant.

Hefyd, byddwn yn parhau i fod â dylanwad anuniongyrchol ar y grŵp yma trwy barhau i hyrwyddo'r Gymraeg trwy ein gweithgareddau beunyddiol, dangos arfer gorau a normaleiddio'r defnydd o'r Gymraeg ac amlygu ei gwerth fel sgil.

Profiad gwaith

Mae Llywodraeth Cymru yn anelu at sicrhau bod pobl ifanc yn parhau i ddatblygu eu sgiliau ieithyddol drwy gydol eu taith addysgol fel eu bod yn dechrau mewn swydd yn hyderus yn eu gallu i ddefyddio'r Gymraeg. Byddwn yn gweithio gyda ysgolion a cholegau, ynghyd â gwasanaethau ieuenctid statudol a gwirfoddol drwy Menter Iaith Sir Benfro, i archwilio'r posibilrwydd o greu rhaglenni iaith Gymraeg sydd wedi'u teilwra'n benodol ar gyfer y sefydliadau hyn.

Gweithio gyda chymunedau

Mae gan Sir Benfro, a'r Parc Cenedlaethol, batrwm ieithyddol amrywiol iawn gyda'r prif gymunedau Cymraeg wedi'u lleoli yng ngogledd y sir, tra bo niferoedd y siaradwyr Cymraeg yn draddodiadol is yn y de. Gyda hyn mewn cof, mae angen dull gwahanol o ran parchu treftadaeth ieithyddol ardaloedd gwahanol.

Yng ngogledd y Parc Cenedlaethol mae trwch y boblogaeth Gymraeg yn allweddol i ffyniant yr iaith ac adlewyrchir hyn gan weithgarwch cymunedol trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae gweithgareddau cymunedol a diwylliannol a gynhelir yn fodd i sicrhau gwerth yr iaith, yn ogystal â chreu'r teimlad hanfodol o berthyn i gymuned neu ardal.

Mae gan sefydliadau megis yr *Urdd*, *Clybiau Ffermwyr Ifanc*, *Merched y Wawr*, *Clybiau Gwawr*, sioeau lleol a llu o gymdeithasau lleol eraill rôl allweddol o ran cefnogi'r Gymraeg mewn llawer o gymunedau. Mae'r sefydliadau hyn yn gyfrifol am ddatblygu arweinwyr lleol ac am gefnogi gwirfoddolwyr, yn ogystal â chynnig gweithgareddau cymdeithasol hanfodol trwy gyfrwng y Gymraeg. Fodd bynnag, er gwaethaf y bwrlwm hwn mewn llawer o gymunedau yng ngogledd y Parc Cenedlaethol, mae'n amlwg bod mewnfudo ac allfudo yn cael effaith sylweddol ar y Gymraeg a'r rhwydweithiau cymdeithasol a gynhelir yn lleol.

Mae'r sefyllfa'n wahanol yn ne'r Parc Cenedlaethol, gyda llai na 20% yn siarad Cymraeg yn y rhan fwyaf o gymunedau. Nid yw'r Gymraeg yn iaith mor weithredol ymhlith y cymunedau hyn ac, yn draddodiadol, nid yw cymdeithasau a grwpiau wedi tueddu i gwrdd a chynnal eu busnes trwy gyfrwng y Gymraeg. Fodd bynnag, dros y blynyddoedd diwethaf gwelwyd cynnydd yn nifer yr ysgolion Cymraeg yn ne'r sir gydag ysgol gynradd Gymraeg newydd wedi agor yn Ninbych-y-pysgod yn ddiweddar a disgwyl i ysgol Gymraeg newydd i ddisgyblion 3 – 16 oed a fydd yn gwasanaethu de a gorllewin Sir Benfro agor yn Hwlfordd yn 2018. Mae'r datblygiadau hyn yn gyfle i hyrwyddo'r Gymraeg ym mywyd cymunedol yr ardal. Hefyd, mae grwpiau penodol megis *Clwb Cinio*, *Merched y Wawr* a *Chlybiau Gwawr*, yn ogystal â nifer o grwpiau Cymdeithas y Dysgwyr bellach yn cwrdd yn ne'r sir ac felly'n gyfle i hyrwyddo'r Gymraeg yn y gymuned.

Mae'r Awdurdod yn ymgymryd â llawer o weithgareddau a phrosiectau a gynhelir trwy gyfrwng y Gymraeg, gan roi cyfleoedd ychwanegol i bobl gymdeithasu a chyfranogi trwy gyfrwng yr iaith. Mae cyfleoedd niferus ac

amrywiol ar gael i wirfoddoli gyda'r Awdurdod, gan roi cyfleoedd gwerthfawr i gyfranogi yn y digwyddiadau hyn trwy gyfrwng y Gymraeg. Er enghraifft, rydym yn ehangu ac yn datblygu ein rhaglen o deithiau tywys i ddenu mwy o bobl i gymryd rhan. Mae mynd ar daith dywys yn un o'r gweithgareddau hynny sy'n rhoi cyfle da i siaradwyr a dysgwyr Cymraeg gymdeithasu yn yr iaith, yn ogystal â bod yn gyfle i rai nad ydynt yn siarad Cymraeg gael eu trochi yn yr iaith a'i gweld yn cael ei defnyddio'n naturiol fel rhan o fywyd pob dydd.

Mae polisïau cynllunio o fewn Cynllun Datblygu Lleol Arfordir Penfro yn bwysig iawn hefyd ar gyfer dyfodol hirdymor yr iaith. Pan gynigir datblygiadau tai newydd o fewn y Parc Cenedlaethol, mae'n ofynnol cynnal asesiadau o'r effaith i asesu effaith bosibl y datblygiad ar y Gymraeg yn y gymuned honno. Bydd polisïau ar dai fforddiadwy yn chwarae rhan hefyd gan alluogi pobl ifanc i aros yn lleol.

Drwy weithio gyda chymunedau rydym yn gobeithio meithrin ymdeimlad o berthyn a balchder yn eu rhan hwy o'r Parc Cenedlaethol.

5.2 Thema Strategol 2: Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg

Nodau:

Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle.

Gwella a chynyddu ystod y gwasanaethau a gynigir i siaradwyr Cymraeg.

Sefydlu arferion cadarnhaol o ran defnyddio'r iaith, ynghyd â chyfleoedd ffurfiol ac anffurfiol i ddefnyddio'r iaith yn gymdeithasol.

Y canlyniad a ddymunir:

Cynnydd yng nghallu'r Awdurdod i ddarparu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Dangosydd:

Cynnydd yn nifer y staff sy'n mynd ar gyrsiau iaith Gymraeg.

Cynnydd yn nifer y staff sy'n defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.

Mae'r gweithle'n ganolog i'n bywydau beunyddiol, ac yn rhoi cyd-destun pwysig i ddatblygiad ieithyddol unigolyn. Pa un a yw'n siarad yr iaith yn rhugl, yn ddi-hyder ac sydd am wella'i sgiliau, neu'n dysgu o'r newydd, mae'r gweithle'n gyfle i unigolyn ddefnyddio, ymarfer a dysgu Cymraeg.

Mae'r Awdurdod yn ymrwymedig i gynnal asesiad o sgiliau iaith pob swydd wag, a lle bo galw am wasanaeth drwy gyfrwng y Gymraeg, bydd yn ceisio recriwtio pobl a all ddarparu gwasanaeth dwyieithog.

Mae'r Awdurdod yn draddodiadol wedi bod, a bydd yn parhau i fod, yn ymrwymedig i ddarparu cyfleoedd i staff ddysgu a/neu ddatblygu eu sgiliau iaith Gymraeg. Mae gan gyflogeion fynediad at offer TG i helpu eu defnydd o'r Gymraeg, gan gynnwys Cysgeir a Cysill ac fe'u hanogir i ddefnyddio'r rhyngwyneb Cymraeg ar eu cyfrifiaduron a mewnrwyd yr Awdurdod. Anogir staff Cymraeg i fynd ati i gefnogi'r cydweithwyr hynny sy'n dysgu Cymraeg, neu nad ydynt yn hyderus i ddefnyddio'u sgiliau iaith Gymraeg yn y gweithle.

5.3 Thema Strategol 3: Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun

Nod:

Cryfhau safle'r Gymraeg o fewn y gymuned.

Y canlyniad a ddymunir:

Mwy o ddefnydd o'r Gymraeg o fewn cymunedau ledled Cymru.

Dangosyddion:

Cynnydd yn nifer y cymunedau o fewn y Parc Cenedlaethol lle mae canran y siaradwyr Cymraeg wedi cynyddu.

Cynnydd yn nifer yr unedau tai fforddiadwy sy'n cael eu hadeiladu yn ystod oes y Strategaeth.

Mae nifer o nodau'r Thema Strategol hon y tu allan i ddylanwad uniongyrchol yr Awdurdod hwn; fodd bynnag, fel awdurdod cynllunio lleol rydym yn gallu cefnogi cymunedau drwy'r system cynllunio'r defnydd o dir. Gall penderfyniadau am fath, graddfa ac union leoliad datblygiadau mewn cymuned benodol effeithio ar y defnydd o iaith ac, o ganlyniad, ar gynaliadwyedd a hyfywedd y Gymraeg. Fel y soniwyd eisoes, mae'r adolygiad presennol o Gynllun Datblygu'r Awdurdod yn asesu effaith debygol ei bolisiau ar y Gymraeg.

Byddwn hefyd yn gweithio'n agos â Chyngor Sir Penfro i'w helpu i roi ei Strategaeth iaith Gymraeg ar waith.

6 Y MEYSYDD GWEITHREDU

Meysydd Gweithredu	
Byddwn yn:	
1	<p>Mynychu digwyddiadau lleol megis sioeau amaethyddol yn ogystal â'r <i>Eisteddfod Genedlaethol</i> ac <i>Eisteddfod yr Urdd</i> pan fyddant wedi'u lleoli yn y Parc Cenedlaethol neu'r siroedd sy'n ei amgylchynu.</p> <p>Mae gweithgareddau Cymraeg amrywiol ar gyfer plant yn cael eu trefnu'n ddyddiol ar y stondin, tra bo gwaith hyrwyddo a chodi ymwybyddiaeth yn cael ei wneud gan ein staff gyda'r oedolion a'r bobl ifanc sy'n ymweld.</p>
2	Parhau i ddarparu gwasanaethau amrywiol trwy ddigwyddiadau penodol a Diwrnodau Agored yng Nghastell Henllys, Castell Caeriw ac Oriol y Parc.

	<p>Mae'r rhain yn darparu cyfleoedd gwych i fynychu digwyddiadau Cymraeg ac i ddysgu a gwerthfawrogi hanes lleol a diwylliant Sir Benfro a'r Parc Cenedlaethol.</p>
3	<p>Darparu cyfleoedd i Awdur Preswyl Cymraeg weithio yng Nghanolffannau'r Parc Cenedlaethol.</p> <p>Bydd yr Awdur yn gweithio gydag ysgolion a grwpiau lleol i hyrwyddo sgiliau llythrennedd a datblygu gwell dealltwriaeth a gwerthfawrogiad o'r Parc Cenedlaethol.</p>
4	<p>Datblygu ymhellach y rhaglen o deithiau tywys fel ffordd o gynnig gweithgareddau teuluol trwy gyfrwng y Gymraeg.</p> <p>Mae'r teithiau cerdded hyn yn denu dysgwyr Cymraeg sy'n awyddus i ymarfer eu Cymraeg o fewn y grŵp. Mae gwirfoddolwyr hefyd yn tywys pobl ag anableddau ar sail un i un ar rai teithiau cerdded. Maent felly'n gyfleoedd gwych i bobl sydd wedi symud i mewn i'r ardal wirfoddoli, cymdeithasu a gwneud ffrindiau, gan eu bod yn cael eu cyflwyno i'r Gymraeg ac yn gallu gweld yn uniongyrchol mor bwysig ydyw, a hynny, gobeithio, yn eu hannog i ddysgu.</p>
5	<p>Bob blwyddyn, bydd pob ysgol leol yn cael cyfle i weithio gyda thimau addysg y Parc Cenedlaethol, naill ai fel rhan o raglen ymweliadau addysgol y Parc Cenedlaethol sy'n gysylltiedig â'r Cwricwlwm Cenedlaethol, neu fel rhan o'r sesiynau "mynediad di-dâl" a ddarperir ar gyfer ysgolion y Sir.</p>
6	<p>Parhau i weithio â Phartneriaeth Ysgolion Awyr Agored Sir Benfro i ddarparu cyfleoedd i athrawon, cydgysylltwyr pynciau a staff cymorth i ddatblygu rhaglen ysgolion awyr agored ar gyfer disgyblion drwy gyfrwng y Gymraeg.</p>
7	<p>Sicrhau bod rhaglenni sydd wedi'u bwriadu i ehangu mynediad at y Parc Cenedlaethol megis Walkability, Gwobr John Muir, Eich Parc a Llwybrau yn darparu gwasanaeth trwy gyfrwng y Gymraeg.</p> <p>Os yw'n angenrheidiol bydd yr Awdurdod yn recriwtio ac yn hyfforddi staff / gwirfoddolwyr ychwanegol i gefnogi'r gwaith yma.</p>
8	<p>Gweithio gydag ysgolion lleol i amlygu gyrfaoedd posibl yn Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro a pharhau i ddarparu lleoliadau profiad gwaith ar gyfer pobl ifanc o oedrannau amrywiol rhwng 15 ac 21 mlwydd oed.</p> <p>Bydd hyn yn rhoi profiad uniongyrchol o weithio trwy gyfrwng y Gymraeg i unigolion, a hwythau'n ei gweld yn cael ei defnyddio'n naturiol trwy waith yr Awdurdod. Trwy ddangos pa mor werthfawr a hanfodol yw'r Gymraeg fel sgil i weithio yn yr Awdurdod, mae hyn, gobeithio, yn annog plant a phobl ifanc i astudio pynciau uwch trwy gyfrwng y Gymraeg neu o leiaf ddatblygu eu sgiliau iaith Gymraeg ymhellach.</p>

9	Sicrhau bod Rhwydwaith Gwasanaethau Iechyd Naturiol Gorllewin Cymru yn darparu cyfleoedd i bobl gael mynediad at ddigwyddiadau a gweithgareddau trwy gyfrwng y Gymraeg.
10	<p>Diogelu rhag unrhyw effaith negyddol ar y Gymraeg, trwy sicrhau bod polisiau yng Nghynllun Datblygu Lleol (CDLI) Arfordir Penfro a'r Canllawiau Cynllunio Atodol sy'n cyd-fynd â'r CDLI yn gyfoes ac yn dal i fod yn berthnasol.</p> <p>Hynny yw, bydd yn ofynnol asesu effaith ieithyddol unrhyw ddatblygiad tai arfaethedig arwyddocaol o fewn y Parc Cenedlaethol. Bydd yr adolygiad presennol o'r CDLI yn asesu a yw'r polisi hwn a'r canllawiau sy'n cyd-fynd ag ef yn dal i fod yn addas ar gyfer y diben. Hefyd, pan fydd yr holl bolisiau eraill yn cael eu hadolygu bydd asesiad yn cael ei gynnal i sicrhau nad oes unrhyw botensial ar gyfer effaith negyddol bosibl ar y Gymraeg.</p>
11	<p>Gweithio gyda busnesau lleol i ddatblygu manteision economaidd Dynodiad y Parc Cenedlaethol a hefyd dynodiadau lleol megis Awyr Dywyll. Mae'r gwaith hwn yn golygu annog busnesau lleol i ddefnyddio'r dynodiad i ychwanegu gwerth at eu busnesau. Mae'r holl ddeunyddiau ysgrifenedig yn cael eu cynhyrchu'n ddwyieithog, gyda seminarau a digwyddiadau Cymraeg yn cael eu cynnal ledled ardal y Parc.</p> <p>Trwy weithio mewn partneriaeth gydag Awdurdodau Parciau Cenedlaethol Bannau Brycheiniog ac Eryri ar gynhyrchu pecynnau gwybodaeth, cynnwys ar gyfer gwefannau ac ati, rydym wedi sicrhau bod yr holl ddeunyddiau ysgrifenedig ar gael yn Gymraeg, gan sicrhau bod gan fusnesau ym mhob un o'r tri Pharc Cenedlaethol fynediad at y rhain, a'u bod felly'n gallu manteisio ar y pwynt gwerthu unigryw hwn ar gyfer eu busnesau.</p>
12	Parhau i sicrhau bod prosiectau a gyllidir trwy'r Gronfa Datblygu Cynaliadwy yn cydymffurfio â gofynion Safonau'r Gymraeg.
13	<p>Datblygu Fframwaith Gwirfoddoli a fydd yn ffurfioli trefniadau ac yn rhoi strwythur mwy pendant i'r cyfleoedd sydd ar gael i'r cyhoedd.</p> <p>Mae gwirfoddoli'n darparu cyfle gwych i bobl ddatblygu eu sgiliau, cymdeithasu a chwrdd â phobl newydd, cymryd rhan a dod yn fwy hyderus. Lle y bo'n briodol, bydd yn ofynnol gallu siarad Cymraeg ar gyfer peth gwaith gwirfoddoli, ac ar gyfer gwaith arall bydd yn ofynnol dysgu Cymraeg, er na fydd unrhyw ofynion penodol o ran sgiliau iaith ar gyfer rhai tasgau. Fodd bynnag, hyd yn oed dan yr amgylchiadau hyn, bydd llawer o'r digwyddiadau'n cael eu harwain gan staff Cymraeg, a bydd dysgwyr neu rai di-Gymraeg yn cael eu trochi yn yr iaith trwy'r cyswllt ag eraill yn y grŵp.</p>
14	Parhau i sicrhau y rhoddir statws cyfartal i'r Gymraeg, trwy gyfarfodydd, cyfathrebu a digwyddiadau cyhoeddus ac ati, pan fo'r Awdurdod yn gweithio mewn partneriaeth gyda chyrff eraill. Bydd hyn yn wir ar gyfer partneriaethau ffurfiol lle mae Cytundebau Lefel Gwasanaeth wedi'u

	<p>sefydlu, ac ar gyfer gwaith mewn partneriaeth sy'n llai ffurfiol trwy grwpiau a digwyddiadau penodol.</p> <p>Bydd hyn yn sicrhau bod cyrff eraill, nad ydynt o bosibl yn rhoi blaenoriaeth nac ystyriaeth gyffredinol i'r Gymraeg, yn cael gweld pwysigrwydd statws cyfartal y Gymraeg, a sut y mae hyn yn gweithio'n ymarferol.</p>
15	<p>Parhau i ddarparu cyfleoedd i staff ddysgu Cymraeg a/neu ddatblygu eu sgiliau iaith Gymraeg ymhellach.</p> <p>Byddwn yn cyflwyno cynllun mentora o fewn yr Awdurdod, lle gall siaradwyr Cymraeg rhugl helpu a chefnogi cydweithwyr sy'n dysgu Cymraeg a/neu'n brin o hyder i ddefnyddio'u Cymraeg yn y gweithle.</p>
16	Parhau i gefnogi " <i>Diwrnod Shwmae</i> " a Gwobrau " <i>Shwmae</i> " Sir Benfro.
17	Datblygu set o fesurau perfformiad CAMPUS i werthuso effaith y prosiectau / mentrau uchod.